

A hand is shown pulling a rich red curtain to the left, revealing a dark, textured background. The text is overlaid on this background.

PETER
KLEIN

THE LAST
IMPRESARIO

A THEATRICAL JOURNEY
FROM TRANSYLVANIA
TO TOSCANA

Peter Klein

Ultimul impresar

O călătorie teatrală Transilvania – Toscana

Prolog: Un moment de ascensiune

"Știm ce suntem, dar nu știm ce am putea fi."

—William Shakespeare

Italia, 1977

Aproape nicio adiere nu tulbura palmierii și azaleele roz de la Nervi. Acest sat italian este un sanctuar al grădinilor. Aleile sale largi și umbroase sunt mărginite de copaci seculari; parcul este inundat de o sută de soiuri de trandafiri, îngrijiți de grădinari genovezi experți. Aleile pietonale șerpuiesc spre port, unde valurile e se izbesc de stânci, iar mai departe, marea este liniștită. O zi de vară petrecută aici, în care privești valurile de pe plaja însorită, aduce o senzație de pace.

Cu toate acestea, în acea zi, am privit panicat spre cerul azuriu la Nervi. Aveam 31 de ani și mă aflam în pragul unei noi cariere. Am privit cu neliniște avionul care se învârtea în jurul aeroportului. Eu însumi închiriasem zborul din București - în avion se aflau 80 de membri ai Teatrului American de Balet, care tocmai încheiaseră un turneu în România - un cadou din partea Departamentului de Stat al SUA după un cutremur devastator. Teatrul American de Balet urma să i se alăture lui Baryshnikov, care devenise director al ABT (American Ballet Theater) la scurt timp după dezertarea sa din Uniunea Sovietică, cu trei ani mai devreme. El renunțase la etapa românească a călătoriei, refuzând să se întoarcă de cealaltă parte a Cortinei de Fier, nici măcar pentru scurt timp.

M-am străduit să potolesc un val de panică în creștere, în timp ce avionul companiei TAROM Romanian Airlines se învârtea în jurul aeroportului din Genova timp de o oră, deoarece autoritățile aeroportuare locale refuzau să-îpermiță aterizarea. Eram blocat în interiorul aeroportului, încercând cu disperare să mă înțeleg cu oficialitățile italiene.

"La prima è domani!" le-am spus. "L'aereo deve per forza atterrare!" "Prima reprezentație este mâine! Avionul trebuie neapărat să aterizeze!"

Au gesticulat cu dispreț în stilul clasic italian. "Non è possibile. Mancano i documenti."
"Imposibil. Documentele lipsesc."

Păreau să creadă că este doar o joacă. Cum să-i fac să înțeleagă că era o chestiune foarte serioasă? Prima mea mare șansă era la un pas de dezastru din cauza unei erori birocratice. Iar cariera mea nu era singurul lucru în joc: aranjasem ca ABT să colaboreze cu Mihail Baryshnikov timp de trei seri la prestigiosul Festival Nervi, ceea ce ar fi fost o premieră istorică în lumea dansului. Dar aceasta nu ar fi avut loc, dacă acești oameni refuzau să lase avionul să aterizeze.

Totul începuse în primăvara anului 1977, cu un apel din partea lui Mario Porcile (1921-2013), directorul artistic al prestigiosului Festival Internațional de Dans de la Nervi. Acesta avea loc în luna iulie într-o grădină magnifică din orașul balnear Nervi, la est de Genova. Înființat în anii 1960, festivalul a atras de mult timp personalități și politicieni din zona Milano, care își petrec vara în stațiunile de pe litoral din împrejurimi, Portofino, Santa Margherita și Rapallo de pe Riviera italiană, precum și în satele din vârful dealurilor care înconjoară zona și care oferă priveliști de neegalat asupra mării.

Mario a fost un vizionar fascinat de dansul contemporan, care era considerat destul de îndrăzneț la acea vreme. Acum voia ca eu să găsec un dansator de renume mondial pentru Nervi.

Am cerut sfatul lui Sheldon "Shelly" Gold de la International Creative Management (ICM), cu care am lucrat la biroul lui Sol Hurok. Shelly se întâmpla să fie agentul lui Baryshnikov.

Din fericire, Baryshnikov era disponibil. Era programat să plece în turneu cu ABT în Europa de Vest. Fernando Bujones, Gelsey Kirkland și un corp de optzeci de alți dansatori ABT trebuiau să fie transportați din România, având la dispoziție doar treizeci și șase de ore până la ridicarea cortinei. Am închiriat un avion românesc la un preț competitiv, încrezător că acesta va fi aprobat de italieni. Deși aprobarea nu fusese acordată, în mod naiv nu mi-am făcut prea multe griji.

Avionul a plecat la 6 iulie 1977, tot fără permis de aterizare. Am presupus că aterizarea va fi ușor de negociat odată ce avionul va apărea la orizont. Cum puteau să țină în aer un grup atât de important? Nu părea, per amor del' cielo, foarte italian! La vremea aceea, abia începeam să-i înțeleg pe italieni, în general ușuratici, dar, în acest caz, îngreunând lucrurile pentru că nu angajasem un charter italian.

Peisajul senin din grădinile Nervi era în contrast puternic cu tensiunea palpabilă din jurul meu, unde autoritățile aeroportuare gesticulau sălbatic și vorbeau într-o italiană rapidă, o limbă pe care încă mă străduiam doar să o stăpânesc.

Era destul de jenant să o am pe prietena mea, Phyllis, care stătea la câțiva metri distanță, urmărind desfășurarea fiascoului, dar ceea ce făcea situația și mai insuportabilă era faptul că Baryshnikov însuși era alături de mine.

Era ultima persoană pe care voiam să o expun la acest haos. Sosise de la New York cu o seară înainte. Era la fel de uimit ca și mine de acest impas. Cine ar fi lăsat un avion plin de ființe umane să se învârtă atât de mult timp în jurul unui aeroport doar din cauza unor hârtii?

În acest moment, Alessandro Levrero, directorul Operei din Genova, a sosit pentru a interveni în locul nostru și a încercat să le explice oficialităților de la aeroporturi că a permite dansatorilor să aterizeze era esențial nu numai pentru spectacol, ci și pentru relația Italiei cu SUA.

"Per favore, solo questa volta!", a implorat el.

"Nu", a venit răspunsul - nimic nu-i va face să se miște.

Luasem deja legătura cu consulatul american, dar nu puteau face mare lucru. În disperare de cauză, l-am sunat pe primarul din Genova, în speranța că acesta ar putea rezolva problema. În cele din urmă a apărut, flancat de escorte de poliție.

A fost o intrare grandioasă, într-adevăr. Nu am putut să nu remarc cât de nemulțumit era. (Am aflat mai târziu că apelul nostru telefonic frenetic îl scosese din pat în mijlocul unei aventuri cu amanta sa).

Începusem să transpir. Ce se va întâmpla dacă avionul rămâne fără combustibil? Oare controlul traficului aerian va trece peste oficialități și le va da permisiunea de a ateriza pentru siguranța pasagerilor? Poate că ar fi făcut o excepție pentru o echipă de fotbal, dar, în mod clar, baletul conta mai puțin aici. M-am gândit la toți dansatorii nerăbdători, blocați în aer fără nicio explicație pentru întârzierea aterizării.

Este neobișnuit pentru mine să îngheț sub presiune, dar mi-am pierdut încrederea.

Cincisprezece ani de viață în comunism mă învățaseră că birocrăția putea să nu țină cont de logică și că putea controla complet oamenii.

De ce nu prevăzusem această criză? Rezervarea charterului românesc părea o idee bună la momentul respectiv, dar fusesem iremediabil naiv să cred că puteam trece peste reglementările de trafic aerian doar pentru că aveam un avion plin de dansatori ABT. Îmi pusesem în pericol prima mare oportunitate de carieră, încercând să economisesc câteva mii de dolari.

Avionul a continuat să se învârtă în jurul aeroportului. Oare nu exista nimeni care să poată interveni?

În cele din urmă, pilotul român a contactat prin radio turnul de control. "Rămânem fără combustibil", a spus el.

"Ești sigur?"

"Da! Rămânem fără combustibil!"

"Allora, procedete ad atterrare!", a ordonat turnul de control. "În regulă, pregătiți-vă să aterizați!"

Spre imensa noastră ușurare, avionul a aterizat câteva minute mai târziu.

Cele două autobuze ale noastre s-au oprit pe pistă, iar dansatorii au coborât ușurel treptele. I-am întâmpinat cu flori și aplauze; apoi i-am dus pe toți la hotel, fără control de pașapoarte. Se pare că gravitatea situației a fost suficient de puternică pentru a învinge birocrăția italiană. Trăiască Italia!

După acest debacle, puteam acum să-mi îndrept atenția către alte aspecte ale turneului, care era doar al doilea? În Europa. Întreaga experiență a fost fascinantă și aproape din altă lume, mai ales când am asistat la schimburile dintre Florence Pettan (1930-2007), maestrul de balet, și dansatori. Nu știam cât de puternic a fost rolul ei în viața corpului de balet, ca să nu mai vorbim de cât de important a fost pentru fiecare dansator să fi fost selectat pentru acest turneu.

Noaptea de deschidere

Pete neașteptate de nori au acoperit cerul de seară, creând o strălucire neuniformă și posibilitatea temută a ploii - un fenomen rar la începutul lunii iulie - pe măsură ce festivalierii începeau să sosească. În culise, dansatorii se încălzeau și se întindeau în timp ce doamnele se îndreptau spre locurile lor, splendid îmbrăcate în rochii de seară, șaluri de mătase, pantofi și bijuterii de patrimoniu de calitate Bulgari cu șiruri lungi de perle și broșe colorate. M-am gândit cât de mult contrastau acestea cu viața simplă de la țară din Liguria și mi-am dat seama că, în Italia, ca și în alte țări europene în 1977, mai ales aristocrația și înalta burghezie participau la acest festival de elită împreună cu intelectualitatea. Spectacole de nivelul celor de la ABT nu erau ușor accesibile maselor.

Am fost inundat de prezentări cu critici de teatru și cu persoane cu relații bune, toți păreau entuziasmați de seara care urma. A fost dificil să determin cine era important pentru mine să întâlnesc, darămite să-mi amintesc cine erau. În acest moment, aveam doar cunoștințe rudimentare de italiană. Îmi amintesc că m-am uitat la unele dintre cărțile de vizită pe care le adunasem când m-am întors în cameră în acea seară și nu-mi aminteam de persoanele care mi le dăduseră.

Programul s-a deschis cu Regatul umbrelor, scena clasică din *La Bayadère* de Marius Petipa, în coregrafia lui Makarova. Acest lucru a fost deosebit de semnificativ pentru mine, deoarece a fost primul balet pe care l-am văzut la Metropolitan Opera House, în 1969. Italienii au fost foarte receptivi la acest repertoriu clasic, dar au fost curioși în legătură cu *Push Comes to Shove* al Twylei Sharp, care folosea o coregrafie neobișnuită, contemporană, în cadrul unei companii de balet. (La acea vreme, în Italia existau puține companii de dans contemporan, dacă nu chiar niciuna) În schimb, ei îl așteptau cu nerăbdare pe Baryshnikov, care se bucura deja de recunoaștere internațională. O liniște s-a așternut peste public atunci când a început să danseze. Spre mijlocul piesei *Push Comes to Shove*, am auzit un tunet și a început să plouă, dar Misha s-a descurcat cu brio, făcând mișcări spontane și jucăușe în ritmul ploii și trăgându-și tricoul pe cap în mijlocul piesei. În acel moment, cortina s-a închis și toată lumea a fugit să se adăpostească.

Cincisprezece minute mai târziu, ploaia s-a oprit, iar oamenii de scenă au măturat frenetic linoleumul pentru ca acesta să fie în condiții perfecte pentru continuarea spectacolului.

Push Comes to Shove a continuat cu Misha în poziție de mimă, cu ambele brațe ridicate în aer. Am respirat ușurat. Publicul a fost încântat de umorul lui Misha și de acest repertoriu surprinzător. Era proaspăt și incitant în contrast cu baletul clasic previzibil și oarecum static

pe care îl cunoșteau. Aerul era încărcat de entuziasm și, spre încântarea mea, mulțimea a izbucnit în aplauze entuziaste la finalul spectacolului, în timp ce dansatorii au fost acoperiți cu mai multe flori decât se putea număra.

Când teatrul s-a golit în cele din urmă, Alessandro Levrero, Mario Porcile, Florence Pettan și cu mine am mers împreună cu un grup de patroni ai artelor până la portul din idilicul sat de pescari de pe malul mării, Camogli. În adevărat stil italian, restauratorii au amânat cu plăcere închiderea pentru noi, întâmpinându-ne cu strigăte de "Venite! Mangiate!" Mi-au plăcut în mod deosebit cioppino, acciughe in olio și mozzarella al forno, care au evocat salinitatea mării. Am stat până târziu în noapte, în cele din urmă m-am întors la vilă la primele ore ale dimineții, unde m-am prăbușit în pat și m-am trezit în jurul prânzului. Am ieșit în grabă pentru un cappuccino și un ziar și am fost ușurat să văd că criticii ne-au dat recenzii remarcabile. Nu înțelesesem încă faptul că, odată ce italienii își pun încrederea în tine, dezvoltă adesea așteptări nerealiste, idealizând oarecum ceea ce poate fi un eveniment american.

Când am intrat în sala de mese, am auzit-o pe Florence Pettan comentând cu dansatorii.

"Perfect."

"Ați greșit puțin cu muzica..."

"Cu siguranță v-ați bucurat de cina italiană de aseară..." Florence a remarcat sarcastic. La un mic dejun târziu, Florence a discutat despre rănilor suferite în spectacolul din seara precedentă și despre cine va trebui să fie înlocuit. Am fost uimit de numărul de entorse la glezne și de ligamente rupte care i-au incapacitat pe dansatori, parțial din cauza ploii și a scenei alunecoase. Am sperat că nu va trebui să apelăm prea mult la dubluri; eram doar de curând conștient de viața înșelătoare a unei balerine. Îmi amintesc că îi priveam pe Gelsey și pe ceilalți dansatori întinzându-se și încălzindu-se, gândindu-mă că păreau că se torturează. Am fost frapat de ce studiu în contradicție erau: puternici din punct de vedere fizic, dar vulnerabili emoțional, chiar fragili.

Deoarece la teatrele în aer liber nu existau matinee, dansatorii nu mergeau la teatru decât pe la ora 19:30 pentru o cortină la 21:30. Îmi amintesc dansatorii principali zăbovind pe terasă la sfârșitul după-amiezii, cu părul dat pe spate, purtând bluze largi și fuste lungi. Florence purta un șal de pian și o fustă lungă de șifon simplă, dar elegantă. Scena îmi amintea de un tablou de Renoir. Pauza odihnitoare de pe terasa hotelului nostru impunător, cu vedere spre o grădină îngrijită, m-a ajutat să mă relaxez înainte de inevitabila dramă din culisele serii, unde un pantof de picior prost ajustat putea declanșa o criză de isterie, și de stresul de a încerca să anticipez ce ar trebui să fac în continuare. În ciuda prezenței liniștitoare a lui Phyllis și a întregii activități din jurul nostru, încă mă simțeam singur și nesigur în legătură cu ceea ce se aștepta de la mine ca impresar neofit.

Corpul de balet era mulțumit de cazarea lor și părea să nu aibă resentimente în legătură cu întârzierea aterizării, dar eu nu aveam încă o relație cu administratorii baletului, așa că nu eram sigur de impactul pe care îl va avea asupra lor fiasco de la aeroport. Nu eram sigur nici de ce părere aveau italienii despre decizia mea de a nu închiria un avion italian. Vor fi

reticenți să mai lucreze cu mine? Le închisesem ușa pentru afaceri viitoare? În acest moment al carierei mele începătoare, totul era un teritoriu necunoscut.

După o a doua seară de spectacol triumfătoare, Alessandro și soția sa ne-au invitat pe Phyllis și pe mine la cină în apartamentul lor. Faptul că am fost primit în casa directorului de operă pentru o cină privată a fost neașteptat și măgulitor. Deși avea în jur de 40 de ani și era îmbrăcat elegant, în costum și cravată, conducea o motocicletă, iar eu am simțit o latură boemă, artistică, în el. A fost fascinat de stilul nostru de viață newyorkez și m-a întrebat dacă am vizitat Harlem și unde găsim jazz "hot". A fost deosebit de curios în legătură cu modul în care erau tratați negrii în America. Nu mă simțeam confortabil să îi împărtășesc opiniile mele cu privire la amploarea rasismului pe care îl observasem în Statele Unite, dar i-am promis că îl voi duce în Harlem data viitoare când va vizita New York-ul. Nu înțelegeam încă nerăbdarea lui de a fi introdus în viața newyorkeză de către un coleg european, cineva pe care el și soția lui îl vedeau ca fiind asemănător cu ei.

Eu, la rândul meu, eram fascinat de stilul lor de viață. Voiam să știu cum trăiau, ce mâncau, ce părere aveau despre americani. Mai presus de toate, speram ca această cină să fie o ocazie de a afla reacția lui Alessandro la ceea ce se întâmplase la aeroport și de a afla mai multe despre modul în care era structurată aici finanțarea pentru artă. Nu înțelegeam încă rolul formidabil pe care politica îl juca în domeniul artelor, cât de repede se putea schimba conjunctura în funcție de un peisaj politic în schimbare sau cât de ușor puteau? Cu toate acestea, începusem să observ cum făceau afaceri italienii.

Miza era mare, așa că eram atent să nu-mi depășesc limitele sau să nu jignesc pe cine nu trebuie. Dar, fără niciun mentor în cultura italiană și cu doar o înțelegere modestă a limbii, nu mi-a fost ușor să mă orientez. Am vrut să plantez o sămânță pentru a aduce un alt spectacol de dans la festival în anul următor, dar nu eram sigur cum să deschid discuția. Ce puteam să întreb? Ce era tabu? Nici măcar nu știam dacă aveam concurenți în New York. Nu știam cine lua deciziile finale în ceea ce privește bugetul și grupurile. Nici măcar nu știam dacă posturi precum cel al lui Alessandro erau temporare sau permanente. Acest succes la Nervi a fost o oportunitate de aur, dar și una delicată.

După cel de-al doilea dintre cele trei spectacole, prea plin de emoții și gânduri pentru a dormi, m-am întors singur la Camogli. Aveam nevoie de timp pentru a reflecta. Festivalul de la Nervi a fost magic. Succesul ABT și al lui Baryshnikov, în ciuda întregii tensiuni care a precedat spectacolul lor, părea un vis. După ce m-am scufundat în lumea baletului în aceste trei zile, atât în culise, cât și în fața scenei, am fost fermecat de disciplina și măiestria dansatorilor. Ideile mi se învârtteau în cap. Eu lucrasem în culise la Metropolitan Opera din New York, dar într-un rol mai mult administrativ. Eram amețit de posibilități, acum că o sămânță fusese plantată. Existau și alte companii americane care să poată crea acest tip de emoție? Care ar fi următorii pași? În timp ce zăboveam singur la Camogli, mintea mea a divagat. Am reflectat asupra parcursului meu.

Privind priveliștea din fața mea, am fost impresionat de cât de departe am ajuns. Cum de un băiat evreu maghiar din România a călătorit în Statele Unite fără bani și perspective și a

ajuns să stea pe o frumoasă coastă italiană, ambasador al celei mai bune companii de balet pe care Statele Unite o produsese până atunci.

Traducere DeepL. Corecturi de Sergio Moraru si Getta Neumann